

УДК 81'255:821.161.2-34.09(092)

Яскевич О.К.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕМИ І. ФРАНКА «ЛИС МИКИТА» ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ)

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей перекладу українських реалій англійською мовою та засоби їх передачі у віршованих творах, а саме у поемі-казці І. Франка «Лис Микита», перекладеною на англійську Б. Мельником. У статті відзначено такий феномен, як реалія та опрацьовано методи та способи її перекладу, описано основні думки науковців щодо народних слів та реалій, проводиться дослідження реалій та народної лексики, їх складу, а також способів вираження емоційності в українській та англійській мовах. Емотивні лексичні одиниці досліджуються вперше у плані вираження позитивних та негативних емоцій. У статті проаналізовано переклади не тільки реалій, але й власних українських імен та прізвиськ. Особлива увага приділена відтворенню українських власних імен, звертань та народної лексики в англійському варіанті поеми-казки «Лис Микита».

Ключові слова: реалія, етнолінгвістика, поема-казка, експресивна лексика.

Yaskevych Olga

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

PECULIARITIES OF USING AND TRANSLATING REALIAS (BASED ON THE IVAN FRANKO'S POEM "FOX MYKYTA" AND ITS ENGLISH TRANSLATION)

Summary. The article deals with the research work of the peculiarities of the translation the national realia into the English language and with the means of its rendering in the prose works, particularly in the satirical poem-fairytale «Fox Mykyta» written by I. Franko and translated by B. Melnyk. In the article we have investigated such a phenomenon as realia and worked up the methods of its translation. Alongside with it, we have represented the main thoughts of the scientists dealing with such type of words. The article deals with the problem of analysis of realias and folk lexical units, their content and the ways of expressing emotiveness in English and Ukrainian. Emotive lexical units, which express positive and negative emotions are studied for the first time in I. Franko's poem-fairytale. Different methods of rendering positive and negative emotive lexical units are analyzed in the article. The ways of translation of realias, emotive lexicon are considered in the way of expressing positive and negative emotions. We analyze the appellations, different forms of appellations, which are used in the informal spheres of communication. We give the characteristic of lexical units, which are used as appellations, their functioning in the literary work and their use in informal situations. A special attention was paid to the rendering of the Ukrainian proper names, appellations and folk vocabulary in the English translation of the poem-fairytale «Fox Mykyta».

Keywords: realia, ethnolinguistics, poem-fairytale, expressive lexical units.

Постановка проблеми. Невід'ємними компонентами художності, і зокрема художності мови, є правдивість відтворення дійсності, краса й сила зображення. Якщо правдивість і природність живописання, гармонійність і витонченість висловлення у творі викликають у читача естетичні враження, то пристрасність відтворення – емоційні.

Вираження прекрасного й почуттєвого в мові творчо самобутнього письменника характеризується не лише ступенем наснаги, а й засобами, їх комбінаціями та варіюваннями. Експресивні засоби в мовотворчості письменника індивідуальні, а в кожному з жанрів специфіковані. Такими вони є і в численних різновидах багатомовної практики Івана Франка.

Творчість І. Франка винятково розмаїта жанрами, манерами, а отже, й мірою використання різних народомовних джерел: фольклорного, говіркового, розмовного; книжних традицій і елементів різних функціональних стилів та експресивних типів мовлення. Мовна творчість І. Франка розвивалася у русі національної літературної мови в її західній літературно-мистецькій практиці і з орієнтацією на загальнонародні зв'язки. Тому в ній при її загальнонародній основі чимало місцевого, що не вплило в нормативну загальнолітературну мову і залишило-

ся її обласними елементами. Але поряд з позанормативними елементами мова творів Франка поповнювалася елементами інтернаціонального фонду. Позанормативні елементи були даниною минулому, а інтернаціональні забезпечували напругу її подальшого розвитку і збагачення.

Мета статті. У поезіях І. Франка є такі тонкі мовні елементи, які треба дослідити. Це необхідно, щоб не інтуїтивно, а науково обгрунтовано сприймати оригінальну, самобутню його майстерність. Досягнення франкознавства спонукають до подальшої, досконалішої наукової характеристики особливостей Франкового слововживання. У поезіях І. Франка є слова, що означають певні реалії народного життя і творять своєрідний тонус його поетичної мови, її багатство, глибоку народність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Самобутні елементи у мові – це ті слова, які не мають лексичних відповідників у інших мовах. Ф.П. Філін зазначав: «Кожна мова в своєму сучасному стані і в своїй історії самобутня і неповторна» [5, с. 5]. Номінація реалій буває двох видів: лексична номінація, з одного боку; та описово-словосполучна, – з другого. Самобутні слова однієї мови співвідносяться з нелексичними назвами інших мов. Отже, це тип особливих слів, які мають свої виражальні якості, що не можуть бути передані

одним словом іншої мови [2, с. 31]. Такі слова нечисленні, однак вони істотні та виразні своєю незамінністю. Це специфічні слова, ізольовані, замкнені в собі. В них криється лексична ідіомність.

Виклад основного матеріалу. Нерозуміння, ігнорування, недооцінка нюансів значення слів, що означають реалії народного побуту, їх специфічного семантичного наповнення призводять до непорозуміння у перекладах іншими мовами, до неточностей у тлумаченні. Так, наприклад, самотутнє слово «сап'янци», перекладено англійською мовою словом «shoes».

Це за сап'янци мої! [7, с. 84]

Do you recall my fancy shoes. [7, с. 85]

Слово «наймит» перекладено англійською мовою servant, хоча це слово, яке має більш вузьке значення.

Наймит призивався з близька. [7, с. 92]

He servant stood as if transfixed. [7, с. 93]

Іван Франко сприймав слова з глибинних покладів живої народної мови в їх своєрідній значущості. І вони стали великою силою в організації його власних мовних багатств. Саме вони були тими засобами, які вселили у його поетичну мову «народний дух». Їх функціональна вага у тому, що вони називають реалії в їх основних, найбільш загальних ознаках і можуть відбивати дрібніші, відтінкові ознаки, істотні й важливі для характеристики певних явищ. Вони допомагають формувати загальний стиль поетичного контексту, колорит художнього твору. У поезіях І. Франка та його поемі «Лис Микита» самотутні слова допомогли йому влучно відобразити життєвий уклад народу, суспільні відносини. Вони забезпечили якості його поетичної мови, яка відіграла велику роль в організації літературно-національної норми української мови.

При найменуванні предметів народного побуту свого часу, господарських речей, одягу, їжі І. Франко використовував самотутні слова-реалії. Тенденція до їх широкого використання у творах І. Франка засвідчена досить яскраво. Ось як вони функціонують у поемі «Лис Микита» та її перекладі:

Вовк їх там не дожидався,

А в спіжарні заховався. [7, с. 72]

Wolf got the proper inspiration

To wait beside the pantry door. [7, с. 73]

Можемо зазначити, що переклад втрачає за своєю експресивністю. Pantry – нейтральне слово, що означає «комора».

Навантажив, як коралі,

Та й до ліса далі, далі,

Скарб у яму заховать. [7, с. 68]

I put them all just like a necklace. [7, с. 69]

Сів на призьбі, віддыхає [7, с. 62]

Relaxing on the prydba, Old Babai

Was fondly nursing a tall glass of rye. [7, с. 63]

Слово «призьба» перекладач передає за допомогою транскрипції.

Хай мені явиться тут

Лис Микита гайдамака! [7, с. 28]

And when that haidamaka should

Refuse to come, then torture him!

Два останні приклади яскраві і виразні завдяки використанню реалій «призьба», «гайдамака». Вважаємо, що переклад Б. Мельника цих реалій залишається незрозумілим англомовною читачу.

Ми можемо спостерігати характерні народні назви явищ природи, тварин, предметів тощо:

І Медведя зве Бурмила:

He summoned Bear. [7, с. 27]

Ще раз шарпнув – вирвав лапу,

Але шкіру й кігті – драти

Дуб немов своє забрав. [7, с. 36]

Another tug and his raw paws

Came out, alas without the claws. [7, с. 37]

А поганий той Лисюра,

Що так вибрехавсь від шнура,

Буде вийнятий з-під прав. [7, с. 146]

And Fox, that goon with shifty eyes,

Who saved his life by telling eyes,

I do declare outside the law. [7, с. 147]

Перекладач не всюди вдало передає ці казково-народні лексичні одиниці. Ведмідь, з вдало підбіраною характеристикою «Бурмило», просто передається словом bear. А іменник «лисюра» передається описово: Fox, that goon with shifty eyes.

У І. Франка, крім іменників, знаходимо слова ідіомно-самотутнього типу: дієслова, прикметники, прислівники і т.д.

Заскомлів, немов на зуби...

As if from toothache, Father whined. [7, с. 105]

Там лежить той скарб неткнутий. [7, с. 106]

In there, untouched, the treasure waits. [7, с. 107]

От воно що тутки скрито! [7, с. 106]

Aha! That's what now comes to light. [7, с. 107]

Гешнув так з цілого маху... [7, с. 91]

So loud and painful was my fall. [7, с. 91]

Вовк м'ясиво хап – і драла! [7, с. 98]

He grabbed the bacon and was gone. [7, с. 89]

Ці слова відзначаються великою семантичною місткістю і функціональною активністю. Вони є носіями ускладненого тонкими відтінками значення, що дає можливість створити різні художні образи. Автор застосовує багато яскравих порівнянь. Експресивно-образним є порівняння: весна «мов дівчина у вінку» [6], «like some sweet girl who wears a wreath» [7]; «став Микита, як монах» [25], «stood at the gate like some saint» [7, с. 25].

І потюпав Лис мій гладко

Смирний, тихий, як ягнятко [7, с. 134]

Mykyta downcast, mild and meek,

Trudged like a lamb, resigned and weak [7, с. 135].

Порівняльні звороти є основою більшості художніх троп поета. Вони роблять твір особливо багатобарвним. Образний зміст слова «туга» винесено з фольклору: «пане, серце туга тисне». Але на жаль, перекладач не передає точно цих рядків англійською мовою.

Have you, sir, ever had a sign

From someone human or divine? [7, с. 123]

Гострі соціальні мотиви у поемі «Лис Микита» І. Франка знаходять своє вираження за допомогою таких слів: сарака, неборака, небіж, німі, похурі, сіромаха:

Особливо Цап-сарака!

Ну, скажіть, яка подяка

Випала за те йому... [7, с. 146]

Consider Billy's disposition,

But where is, tell me, his reward... [7, с. 147]

Соціально принижених – нещасних, бідних, безправних людей називають слова: «сарака, неборака, бідняга».

Ось як зображені роздуми поета щодо здобуття волі:

Думка в мене – розбудити

І з неволі слобонити

Весь овечий наш народ. [7, с. 122]

I have a plan to stir my sheep,

To interrupt their slavish sleep,

To set them free, no matter what. [7, с. 123]

Що нам воля?

Вовк поїсть нас серед поля.

Нам про волю думать гріх! [7, с. 122]

And to the place where freedom is,

And what came out of it? A fizz!

To them, my effort is a joke! [7, с. 123]

Привертають до себе увагу слова-синоніми, які є теж яскраво народними і виразними. У поемі «Лис Микита» вони досить численні і різноманітні. Серед них такі, що творять певні синонімічні ряди, як-от із домінантою «ходити» [чвалати, податися, рушати]:

Бач, кумпанія чимала,

Бог зна звідки причвалала... [7, с. 22]

Right then a flock of noisy birds

Appeared before the Royal pair. [7, с. 23]

Вуйку, хлопа біс несе! [7, с. 36]

The devil brings the Farmer, Jim.

Всяка погань лісом лазить. [7, с. 37]

Нуж но хто на нас наважить! [7, с. 50]

We might meet in the woods some vicious pack,

Who would for sure launch an attack. [7, с. 51]

Лис Микита мов у гості,

В Львів, назустріч царській злості,

Враз з Бабаєм почвалав. [7, с. 76]

And then, as if to some blithe party,

He left with Badger, gay and hearty,

To face the very angry King. [7, с. 77].

Ти зо мною в Чорногору

Завтра рушиш скоросвіт. [7, с. 108]

To reach the Chornohora climb

Tomorrow at sunrise. [7, с. 109]

Щоб влєкшить себе хоч трошки,

Я подався до ворожки. [7, с. 122]

To soften my severe distress,

I called upon a sorceress. [7, с. 123]

Аналізуючи переклади англійською мовою, можна зазначити, що перекладач не зміг всюди влучно і точно передати відтінки, які є у словах: «чвалати, лазити, податися, рушати».

Так само слова, що передають загальне поняття «говорити», знаходимо у поемі: «промовляти, рікти, бурчати, мовити, верзти».

Лисе, що це ти верзеш? [7, с. 94]

Hey, Fox, what are you babbling now? [7, с. 95]

Мав ти висіть, правду рікши. [7, с. 106]

For which you were condemned to die. [7, с. 107]

Хто там сміє ще бурчать? [7, с. 110]

Who's starting all that provocation? [7, с. 111]

А тепер – та що балакать! [7, с. 116]

But what the use to go on talking. [7, с. 117]

Тепер ми розглянемо дійових осіб казки і проаналізуємо їх крізь призму українських та англійських реалій як компонентів національно-культурного контексту [3, с. 38], поданого у перекладі Богдана Мельника. Відразу ж хочеться звернути увагу, що прізвиська, а не назви дійових осіб взяті І. Франком з українського народного тваринного епосу, первинне значення приховує яскраво виражену поведінку персонажів або риси їх ха-

рактерів – Лис Микита, Ведмідь Бурмило, Вовк Неситий [він же Вовцюньо], Кіт Мурлика [він же Мурцо], Заєць Яць, Цап Базилій [він же Базьо].

Прізвиська дійових осіб в даній поемі грають неабияку роль, особливо тоді, коли героями виступають звірі. Тож перекладач повинен зважати на це. Порівняємо прізвиська головних персонажів віршованої казки «Лис Микита» з варіантами, поданими в англійському перекладі: Лис Микита – Fox Mykyta [7, с. 13] – Fox [7, с. 11] – Foxie [7, с. 35] – Fox, the Bellicose [7, с. 81] – Fox the Sly [7, с. 7]. Ім'я Микита у народних казках не притаманне лисові, однак є узагальнюючим значенням, котре зустрічається в народній мові. Серед фольклорних зразків, зібраних І. Франком та зафіксованих у «Галицько-руських народних приповідках», антропонім Микита зустрічаємо двічі – це приказка, записана у Коломиї, «не кпяти з Микити, бо й Микита вміє кпяти», та ідіома «микитиш ти щось, небоже» [у значенні – хитруєш, крутиш], записана у Нагуєвичах. Очевидно, емоційна насиченість антропоніма Микита як і актуалізована сигніфікативна функція спонукали письменника назвати ним лиса. В процесі транскрипції імені зберігається національна форма назви, що функціонує як екзотизм, зберігається та навіть акцентується сема «локальності», що переходить у сему «чужинності», але символічне значення втрачається. Переклад імені також передає ставлення перекладача до героя.

Ведмідь Бурмило – Bear, the Growler [7, с. 29] – Bear [7, с. 29] – the Growler [7, с. 31]; В деякій мірі насторожує переклад прізвиська – Ведмідь Бурмило. Відомо, що цей образ у казці з'являється вкінці першої пісні. Нажаль, перекладач абсолютно нехтує поняттям «бурмило» і вводить в сюжет англійського варіанту «Bear the Growler». Тож варто все-таки уточнити, що розуміється під поняттям «бурмило» в українській мові – жартівливе прозвисько ведмедя; переносне значення про неповоротну людину: тютхтій, вайло. Англійський варіант «growler» похідне від дієслова «to growl», що означає «ричати». Очевидно, що воно семантиці слова «бурмило». Звідси постає таке питання, чи існує англійський відповідник цього слова. Звичайно, що існує і навіть з фольклорним підтекстом, а саме іменник – «bruin» [9, р.108]. Якщо заглибитись у світ народнопоетичної творчості Великобританії часу Середньовіччя, то можна відшукати пам'ятку «Сказання про Лиса Рейнарда» [«Reynard the Fox»], у якому читач зустрічає Бруїна, у прямому значенні Ведмідь. Варто було б озвучити призабутий персонаж середньовічного фольклору, тим самим збагативши якість перекладу казки І. Франка «Лис Микита».

Ще один персонаж – Вовк Неситий, він же Вовцюньо – Wolf [7, с. 7] – Mister Wolf [7, с. 13] – Wolf, the Hungry [7, с. 85] – the Glutton [7, с. 115], Glutton [7, с. 117] – Wolfie [7, с. 93]. Прізвисько одного із негативних героїв казки-поєми «Лис Микита» Wolf the Hungry досить добре вписалось у сюжет твору, адже в англійській мові прикметник «hungry» перекладається як «голодний, зголоднілий, голодуючий». Хоча, ми думаємо, що переклад цього прізвиська як Wolf the Glutton теж не гірший, але краще було б, якби перекладач дотримуватися правила суб-

стантивзації похідного прикметника від іменника: *glutton > gluttonous*. Нам відомо, що лише така частина мови, як прикметник може набирати субстантивних рис при додаванні до нього означеного артикля. Тож у деяких епізодах можна використати прикметник «*gluttonous*», адже мова йде про Вовка Неситого, а цей прикметник якраз і перекладається як «ненаситний, ненажерливий, обжерливий». Вдало ліг в зміст казки «Лис Микита» переклад Вовцюньо на англійський ґрунт, тобто – *Wolfie*.

Як ми бачимо, різні переклади та тлумачення одного і того ж конкретного слова розвивається у середовищі мови і у контексті твору.

Наступний герой – Кіт Мурлика – *Purry Cat* [7, с. 17] – *Cat, the Purry* [7, с. 45] – *Moortsiu* [7, с. 53] – *Purry* [7, с. 55] – *Cat Moorlyka* [7, с. 129].

Відомо, що Кіт Мурлика є надзвичайно популярний як у народних казках, так і у сучасній дитячій літературі. Тож на тему перекладу англійською у прізвиська Кіт Мурлика, виникає ряд дискусійних моментів, спричинених тою ж популярністю цього героя.

Скільки ж віршиків та казочок ми знаємо з участю Котика Мурчика. Б.Мельник переклав цю власну назву кота, використавши різні варіанти передачі його змісту – *Purry Cat*, *Cat, Purry*, *Cat the Purry* і нарешті *Cat Moorlyka*, останній з котрих, на нашу думку, є не надто вдалим, а попередні якраз підходять, але з точки зору граматики перекладені не надто точно. По-перше, не кожен англомовний читач зрозуміє саму суть цього слова, а з іншого – нас цікавить передача англійською дієслова муркотіти та віддієслівний іменник «муркотіння» з допомогою котрих ми отримуємо правильний еквівалент слову Мурчик. Тлумачний словник англійської мови подає нам такі значення «*to purr*» і «*purr*», «*purring*» [8, р.175], а в Лонгменському тлумачному словнику ми натрапляємо ще на одне похідне слово «*purringly*» [8, р.1303]. Прикметник «*purring*» в словниках немає. Тож подані варіанти *Purry Cat*, *Cat the Purry* не є тими виправданими реаліями, котрі вимальовують нам внутрішній і зовнішній образ Кота Мурчика, а транскрибоване слово «*Moorlyka*» навряд чи щось донесе англомовному читачу.

Заєць Яць – [Він же *Jack*] [7, с. 17] – *Jack Rabbit* [7, с. 17].

Серед гурту вищезгаданих дійових осіб поеми читач залишається небайдужим і до Яця. Цей персонаж не є другорядною дійовою особою у казці «Лис Микита», а навпаки, присутність цього образу у творі допомагає розкривати ширше характер та розбишацьку поведінку Лиса Микити на тлі умов життя всього звірячого царства, що дає змогу авторові зробити яскраві, зовсім недовзначні натяки на цілий ряд установ та явищ тогочасного галицького суспільства» [5, с. 44]. Він є саме тим казковим персонажем, який добре загальновідомий і впізнаваний як в українському, так і в англійському фольклорі та на теренах всіх англомовних країн. Ось, наприклад, цикл казкових оповідей про хитромудрого Братика Кролика, видрукованого у 1880 році під назвою «*Brother Rabbit, His Friends and Enemies*» [«Братик Кролик, його друзі та вороги»], в основі яких лежить африкаський фольклор. Варто пам'ятати

ще одного казкаря – Чарльза Лутвіджа Доджсона, для більшості відомого під псевдонімом Люїс Керролл. Заголовок першої казкової оповіді його книги «Аліса в країні чудес» звучить англійською мовою так – *Down the Rabbit-Hole*. Як бачимо, англомовний світ фольклору витворив власний персонаж Зайця, а саме – *Rabbit*, тому цілком заслужено перекладач Богдан Мельник в сюжет англійського варіанту вводить образ *Rabbit Jack* [зменшувальне від імені *John*, по-нашому – Іван]. До речі, ім'я Яць і є зменшувально-пестливим варіантом імені Іван.

Цап Базілій [в казці ще Базьо] – *Billy* [7, с. 141] – *Bill* [7, с. 143] – *Old Bill* [7, с. 135] – *Goat* [7, с. 145] – *Old Goat* [7, с. 145].

На жаль, Богдан Мельник, перекладаючи це ім'я, зупинився тільки на еквівалентах – *Billy*, *Bill*, *Old Bill*. Нам відомо, що іменник «*billy-goat*» у перекладі на українську мову означає «цап» або «козел». Ім'я козла – Базілій [Базьо] походить від чоловічого імені Василь. Варіант Базілій прижився в українській мові завдячуючи романо-германським впливам, адже ж ім'я Василь звучить на англійській мові як *Basil*. Отже, якщо б ім'я Базьо перекладач передав як *Basil*, було б навіть ще краще.

У пісні другий є також приклад перекладу імені Охрім, де Богдан Мельник вийшов з положення, знайшовши еквівалент імені *Jim*.

Є багатий хлоп, *Opchim* – *There lives a wealthy farmer, Jim*.

У перекладах Б. Мельника ми можемо побачити точне відтворення не тільки думки оригіналу, але й почуттів поета. Саме внутрішня точність і на-стрій повністю збережені в перекладі. Перекладач вдало вживає означення, щоб передати ті самі почуття, експресивність оригіналу, атмосферу близькості.

Висновки і пропозиції. Переклад творів І. Франка англійською мовою є занадто клопіткою і водночас відповідальною творчою працею, тому що у будь-якому його прозовому чи поетичному творі відкрито простежується співвідношення мови і етнокультури в межах соціально-побутової активності людини.

Тут перш за все мусить бути використаний потенціал порівняльних лінгвістичних і чуттєвих знань та навичок перекладача, їх взаємодія з дійсністю, описаною автором у творі. Якість перекладу казок І. Франка підвладна етнолінгвістиці лише за одної умови: ніколи не ігнорувати основами мовознавчого аналізу твору, який перекладається; не поспішати трансформувати найцікавіші моменти тексту оригіналу на англомовний ґрунт, коли присутній дух відповідальності за збереження ідейно-художньої своєрідності твору як такого.

Образно-експресивні, народні слова, реалії не завжди вдало передаються перекладачами. Способи та прийоми передачі англійською мовою українських реалій, експресивно забарвлених народних слів будуть збагачуватися і розширюватися. Адже відсутність у мові перекладу певного граматичного чи словотвірного явища не означає категоричної неможливості передати їх хоча б частково відображено в глибоко народній організації поеми «Лис Микита» Івана Франка.

Список літератури:

1. Виноградов В.С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. – М., 1978. – 174 с.
2. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад [на матеріалі англomовних перекладів української прози]. – Львів: Видавництво при Львівському державному університеті, 1989. – 216 с.
3. Ковганюк С.П. Практика перекладу. – К.: Дніпро, 1968. – 276 с.
4. Коптілов В.В. Першотвір і переклад: Роздуми і спостереження. – К.: Дніпро, 1972. – 216 с.
5. Філін Ф.П. О.О. Потебня і сучасне мовознавство // Мовознавство, 1975. № 3, с. 5.
6. Franko I. Fox Mykyta: Ivan Franko's Ukrainian Classic. I. Franko ; English version by Bohdan Melnyk ; illustrated by William Kurelek. – Montreal: Tundra Books, 1978. – 148 pp.
7. Longman Dictionary of the English Language. – Viking, 1995. – 1890 pp.

References:

1. Vinogradov V.S. (1978). Lekswicheskie voprosy perevoda hudozestvennoy prozy [Lexical problems of literary prose]. 1978. P. 174.
2. Zorivchak R.P. (1989). Realia i pereklad (na materialy anglomovnyh perekladiv ukrainskoi prozy) Lviv: Vydavnytstvo pry lvivskomu derzhavnomu universyteti [Realias and translation (on the material of English translation), Lviv: Published by Lviv State University, 1989. – 216 p.
3. Kovganiuk S.P. (1968). Praktyka perekladu [Practice of translation]. K.: Dniper, 276 p.
4. Koptilov V.V. (1972). Pershotvir i pereklad: Rozdumy i sposterezennia [Original source and translation. Thoughts and observations]. K.: Dniper, 216 p.
5. Filin F.P. (1975). O.O.Potebnia i suchasne movoznavstvo. [O.O. Potebnia and modern linguistics]. Movoznavstvo, № 3, p. 5.
6. Franko I. (1978). Fox Mykyta: Ivan Franko's Ukrainian Classic. I. Franko ; English version by Bohdan Melnyk ; illustrated by William Kurelek. – Montreal: Tundra Books, 1978. – 148 p.
7. Longman Dictionary of the English Language (1995). – Viking, 1995. – 1890 pp.